

תורה ומידות טובות

פרשת מטות מסעי | עלון מספר 231 | כניסת שבת: 19:33 (לנוהגים 40 דק' 19:13) יציאת שבת: גאונים: 20:24 ר"ת: 21:19

אורחות חיים

השעה היתה 00:2 בלילה, היקום כולו נם את שנתו בשלווה, וגם הבחור שהתגורר עם הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל, משגיח ישיבת חברון, ישן שנת ישרים. מתוקף תפקידו האחראי, אין פלא כי לפתע התעורר, בשומעו קול צעדים רכים מכיוון חדר השינה של המשגיח. 'לאן הוא הולך עכשיו, באמצע הלילה?' - תמה הבחור בלבד. 'להיכן נושא המשגיח את רגליו, מה מבקש הוא לעשות באישון לילה - הררה, והחל עוקב אחר המשגיח, ששם את פעמיו לכיוון הסלון, פנה לכיוון הספה, והתיישב עליה. 'מה קרה?' - נזעק הבחור, 'מדוע המשגיח עזב את מיטתו ובחר ללכת אל הספה?' 'אינני יכול לישון, אינני מצליח להירדם!' - אמר המשגיח, כשהבחור מתמלא פליאה. הן עד עתה לא ידוע לו כי לרבי מאיר היה קושי כזה, מנין זה ציץ? 'מה קרה? מדוע המשגיח אינו יכול לישון?' - שאל הבחור בתמיהה. 'אינני מצליח להבין, למה אנשים אינם מחמיאים זה לזה?!' - אמר המשגיח בקול נכאים, 'אני מתהפך על משכבי ולא מצליח להירגע. הרי מילה טובה לא לוקחת זמן, לא עולה כסף. מדוע אנשים מתקמצים בה? מה כל כך קשה להחמיא לזולת?! אינני מצליח להירדם, מנסה אני לפצח את החידה הזו. הרי זה לא כך טוב, כל כך מועיל. למה לא שומעים מאנשים מילים טובות?! זהו. זה מה שהפריע למשגיח לישון, הוא פשוט לא מצליח להבין על מה ולמה אנשים לא מצליחים להחמיא. הרי זה כה קל, נוח, נגיש, מועיל, פורה, יצירתי, ממנף. למה אנשים לא מחמיאים?! בכוחנו ובפינו, במילה טובה שלנו, לרומם בן אדם, לתת כח ליהודי, לסייע בתמיכה של ממש בזולת. הבה ניתן מילים טובות, והרבה, לכולם! (לקראת צהר - הרב אשר קובלסקי)

מענייני הפרשה

צאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" נזרנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

שבת (לכ): רבי אומר, בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים. זוהי כונת התורה, "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל" היינו, שדיבר אתם מדבר הנוגע לקטני בני ישראל, שהם הבנים הקטנים, שיזהרו שלא יכשלו בעון נדרים, כדי שלא יזקו בני ישראל, דהיינו הבנים הקטנים.

וידבר משה אל ראשי המטות ול, זו. מדוע נסמכה פרשת נדרים לפרשת המועדות, לומר לך, שלא ימשך אדם ביום טוב אחר האכילה והשתיה לומר זוהי שמחת יום טוב, שהרי נאמר "והיית אך שמח", "אך" בא למעט, ובפרט בזמן חורבן בית המקדש, בכדי שלא ישכח אדם את חורבן בית המקדש, וכמו שנאמר (תהלים קלז, ה): "אם אשכחן ירושלים תשכח ימיני". ועוד, שהימים טובים נקראים מקראי קדש, מזמנין מקדש. וכמו שכתוב בזהר הקדוש, שישראל הם שמזמנין אותם. "אשר תקראו אותם" כתיב "אתם", חסר וא"ו, ומזמנין אותם לקדושה, לא לאכילה יתירה, אלא לאכילה שיש בה עבודת ה' יתברך. כי אפילו שיאכל בשר, וכמו שאמרו חז"ל במסכת פסחים (קטג), אין שמחה אלא בבשר אין שמחה אלא בין, הוא לומר לנו אכילה שיש בה שמחה בעבודת ה' יתברך, שנאמר (דברים כה, מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה", ולא שימשך אחר האכילה, שמתוך כך אדם יכול לשכוח את ה' חלילה, וכמו שכתוב (סס לא, כז): "ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים" וכתוב (ויקרא יט, ז): "אל תפנו אל האלילים", ודרשו חז"ל (נדרים כהניס יט, ז) אל תפנו אל מדעתכם. ואם אדם רואה שמתוך אכילה ושתייה יצרו תוקפו, ידור, כמו שאמרו חז"ל במסכת אבות (ג, יג): נדרים סייג לפרשות. ומדוע אמר נדרים ולא שבועות, כיון שהנדר חל על המצוות, משא"כ שבועות.

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר ציוה ה'. איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסור על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה ז, ג-ג. ולכאורה קשה, מדוע כפל הפסוק ואמר אל ראשי המטות, וגם לבני ישראל? עוד קשה, מדוע אמר "זה הדבר אשר ציוה ה'", דלכאורה הוא מיותר?

עוד קשה, מדוע כפל ואמר "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה", דפשיטא, דאם לא יחל דברו, בודאי שכלל היוצא מפיו יעשה?

אלא הסבר הדברים הוא, דהנה אמרו חז"ל במסכת אבות (ג, יג), נדרים סייג לפרשות. עוד אמרו חז"ל במסכת עבודה זרה (יז, א), דאמר רב הונא, כל העוסק בתורה בלבד, דומה כמי שאין לו אלוה. הסבר דברי הגמרא הוא, שאדם צריך תמיד לעשות תוספת וסייג לתורה, דהיינו, לעסוק גם בתורה וגם בגמילות חסדים. וכן אמר אחד מהחכמים, מי שאין לו תוספת, אין לו חובה. כונתו היא, כאשר האדם אינו עושה סייגים ונדרים, משמרת למשמרתו, כשיחטא נוגע תיכף בגוף האיסור. וכן אמרו חז"ל (נדרים כה, ג), קדש עצמך במותר לך.

לכן יש מצוה על כל חכמי ישראל שבכל דור ודור, לגדור גדרים וסייגים על הכלל כולו. וכן מצוה על כל אדם ואדם, שיגדור עצמו במותר לו, וכמו שהאריך הרמב"ן בפירושו לתורה בפרשת קדושים (ויקרא יט, ז), על הפסוק "קדושים תהיו", קדש עצמך במותר לך, שאדם יכול להיות נבל ברשות התורה, בכל סוגי התאוות. לכן צריך האדם לגדור גדר וסייגים, אפילו בדבר שמותר לו.

ומצינו במסכת תענית (כג), שדורשת הגמרא על הפסוק (איוב כג, כח): "ותגזר אומר ויקם לך", צדיק גוזר והקב"ה מקיים. וכל זה בתנאי שהצדיק עצמו רגיל לקיים מצוה שפתינו, לכן גם הקב"ה מקיים גזירתו. אמנם, אם הצדיק עצמו לא מקיים מצוה שפתינו, גם הקב"ה אינו מקיים גזירתו. וכמו שמצינו במסכת כתובות (עזג) על רבי יהושע בן לוי, שכאשר נכנס לגן עדן, נשבע שלא יצא, והקב"ה קיים את דבריו, מכיון שבדקו ומצאו שאף פעם לא נמצא שהתיר נדרו, ואפילו לא נשבע כלל, וזוהי הפעם ראשונה שנשבע, לכן הקב"ה קיים את גזירתו, והוא נכנס חי לגן עדן. וזו כונת התורה, אמר משה רבינו לראשי המטות על הכלל, וכן לבני ישראל כל אחד ואחד בפני עצמו, תדעו על זה הדבר אשר ציוה ה', הכונה, שכל דברי ה' אשר ציוה הכל תלוי, ב"איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסור על נפשו", כיון שהנדרים הם סייג לפרשות, ומי שאין לו פרישות אפילו תורה אין לו. ועוד הזהירו עכשיו לאמר, "לא יחל דברו" של עצמו, ואז עי"ז "ככל היוצא מפיו יעשה", דהיינו, שהקב"ה יעשה את כל מה שהוא מבקש, בבחינת "ותגזר אומר ויקם לך", שצדיק גוזר והקב"ה מקיים.

עוד אפשר להסביר את כונת התורה: "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל", על פי דברי הגמרא במסכת

כסא דנחמחא שלוחה
 לדיין בית הדין ראש המכלל
הרה"ג יצחק ביטון שליט"א
 ולמרח ארצו

הרה"ג אליהו ליאור ביטון שליט"א
 לדגל פסיפת אביהם איש האמת והחסד
ה"ה עמרם ארמונד ביטון ז"ל

יהי רצון שתנוחמו מן השמים ולא תחסיפו
 לדאבה עוד, ומחא ד' א-לוקים דמעמ...
 בכב דזאב ועשר רב
 מורנו הגאון הגדול ר' נסים יעקב עטייה שליט"א
 והנהלת בית הדין

דעת גדולי רבותינו - חכם עדיף מנביא

לילך, ושמה הם רצים לפני הדור, כמנהג הכלב עם בעליו. הבה נשמע מה בפייהם.

מי האשם בפרעות התקופות בארץ הקודש?! תשובת השאלה הזאת ידועה לכל קוראי מכתבי עת עבריים:

אשם המופתי, אשמה הפוליטיקה קצרת הראות של הנציב, אשמים הסוכנים האיטלקים, אשמים הכל, ואנחנו חפים מפשע!!!

זהו בארץ הקודש, ובמדינה פלונית ופלונית, יש ג"כ לכל אחת מעין "מופתי" וסיעתו, ועפ"י המקרה נולדו כל ה"מופתיים" בעת ובעונה אחת בכל המדינות השונות.

הדעה הזאת המאושרת ע"י כל כותבי מכתבי עת שלנו, נעשה למושכל ראשון שאין להרהר אחריו, והיוצא מזה, כי צריך לחפש תחבולות להלחם נגד כל מקרה ומקרה בפני עצמו.

להסיר את המקרים האלו, ישנן עיצות שונות מיועצים שונים, אבל הכל מודים בעיקר כי צריך לדרוש לתת שקלים, ולתת, ולחזור ולתת... (קובץ מאמרים ולגות - הגר"ל וסלמן זאק"ל הי"ד)

בעת החליקו נביאי השקר בלשונם, כי הכל כהוגן, אלא שהנביאים הם עוכרי ישראל, אשר לא יתנבאו טוב כי אם רע (עין מלכים ב, כב, ירמיה כח ועוד).

הטקטיקה הזאת מובנת, כאשר נזכור כי נביאי השקר היו מאוכלי השולחן איזבל, בעת אשר נביאי האמת היו מוכרחים להתחבאות במערות, ולהיות מוכנים תמיד לקיים בנפשם "גוי נתתי למכים ולחיי למורטים" (ישעיה ג, ו).

ההבדל בקצרה: אלו עוררו את העם משנתו, ואלו להיפוך הטילו שינה ותרדמה. **תוצאות הפטרוטיזם של עדת חנפים הלזו היו - הצרות הוכפלו ונשתלשו!!! כי על העוונות הקודמים ניתוסף העון היותר מסוכן של ההטעאה לומר: צדיקים אנחנו ולא חטאנו** [הנני נשפט אופך על צדק לא חטאתי] (ירמיה ב, לה), "נלמנים לפני אוהב ונעמקות נשקות שונא" (משלי כ, ו).

קעת אין נבואה, אבל המצפים לשולחן איזבל ישנן לרוב, והם אווזין ג"כ באותה הטקטיקה, כי אין כדאי לשחות נגד הזרם, בעת אשר אפשר לשחות עימו. וכבר קדמה תורה להודיענו, כי בעקבתא דמשיחא פני הדור כפני הכלב (עין סנהדרין זא). היינו שמסתכלים להיכן הדור רוצה

דברי חכמים בנחת נשמעים (קהלת ט, י"ז) הכתוב הזה יש לו שני פנים:

א. דברי חכמים בנחת נשמעים (מוכנים, מלשון כי שומע יוסף) לומר כי אם ישמעו אותם בנחת יבינום ואם לאו לא יבינום.

ב. דברי חכמים בנחת נשמעים (מתקבלים, מלשון אליו תשמעון) שאם החכם ישמיע דבריו בנחת, יתקבלו ואם לאו לא יתקבלו.

כותב הדברים האלו, איננו מכלל החכמים, ובכל זאת ישתדל הפעם לנהוג במנהג החכמים, להתאפק ולהשמיע דבריו בנחת כפי האפשרי מצד טבע הענין, והקוראים מתבקשים לקרוא ג"כ בנחת, כי לא בדה הכותב את הערותיו מלבד, כי אם שאב אותן ממקורי התורה המחכימת פתי.

ידוע כי בזמן שהיתה נבואה בישראל, היו לעומתם גם נביאי שקר, אשר עבודתם היתה להחליש את השפעתם של נביאי האמת. והאמצעי למטרה זו, היתה חנופה!!!

בעת אשר נביאי האמת הרעימו, "הוי גוי חוטא זרע מרעים בנים משחיתים" (ישעיה א, ז), "הודע את ירושלים את תועבותיה" (יחזקאל טז, ז) בה

סיפור לשבת - מה אמר הגר"מ סלוביצי'ק זלה"ה על הסרטון שנתגלה על החפץ חיים...

סח הרב שמעון יוסף מלר שיבדל"א מעט משיחותיו שהיו לו עם הגאון רבי מאיר הלוי סאלאוויצ'ק צוקללה"ה: דיברנו אודות קטעי הסרט שנמצא לאחרונה בו רואים את החפץ חיים גמיע למקום הכנסיה הגדולה.

וסיפר לי הגר"מ שהיה אחד שהתפאר באזני אחד מידידיו שיש לו חתן ת"ח בביתו, שיושב ולומד כל היום, אמנם כאשר נכנס אותו ידיד לחדר לימודו של החתן, ראה לתדהמתו את החתן עומד על סולם בקצה החדר ומצייר דבר מה על הקיר... לפליאתו מאי האי?

הסביר לו הלה: "התחלתי לחשוב מה יהיה אחרי שאני אגמור את השי"ס בבלי, ירושלמי, תוספתא ספרי וכו', מה אני אעשה אז? והחלטתי שעלי להתחיל ללמוד באופן יסודי את הכל מהתחלה, ולכן אני מצייר על הקיר את דמותו של אדם הראשון, וכן את דמותו של אברהם אבינו - שהכל יהיה יסודי וברור..."

בעיני, אומר הגר"מ, ההתלהבות שהיתה מהסרט החדש שמצאו על החפץ חיים, משולה לזה... וכי לא ידענו שהחפץ חיים היה ילוד אישה!?

אני: אחד ממשפחת הראש ישיבה אמר לי בתגובה על חשיפת הסרט: "וכי גם אם היו מוצאים כמה דפים חדשים מהח"ח על המשנה ברורה, למשל, גם היו מתלהבים כך?! והרי זה מראה על מצב הדור שמתלהבים מכאלו דברים..." האם ראש ישיבה מסכים לדברים אלו?

הגר"מ: ודאי שאני מסכים עם דברים אלו... אני: זה רק מראה שיש עוד הרבה דברים, ורק צריך למצוא אותם.

הגר"מ: למה? הרי היית בבריסק, ואתה רואה שלא מצאת שם כלום...

אני: טוב, בריסק הרי נחרבה. הגר"מ: נכון, אתה צודק. אפילו היהודי האחרון שהיה שם מאותה תקופה כבר איננו... והחל לדבר איתי על ר' שלמה

ויינשטיין ועל בתו שכיום היא הנחשבת כ"ראש הקהל" בעיר.

ער איז געווען 'א איש המעשה'... אמרתי להגר"מ שמעניין שכל מה שהיה לה'חפץ חיים' הוא הדפיס. הגר"מ: "ער איז געוועזן איש המעשה", וכל דבר שפעל, היה למעשה! הוא שמע שאנשים נוסעים לחו"ל, ופחד שלא ידעו הלכות, אז הוא חיבר את הספר 'נדחי ישראל'. הוא ראה שיש יהודים שנלקחים לצבא הרוסי ונתקלים בשאלות יום יומיות קשות, אז הוא חיבר את הספר "מחנה ישראל". הוא ידע שיש בעיה בדור של דיבורי לשון הרע, ולכן חיבר את הספר על לשון הרע, וכן עוד על זה הדרך.

והמשיך הגר"מ: שמעתי מעשה על 'החפץ חיים', שבשנה אחת בזקנותו עשה סעודה גדולה ביום ההולדת, ומקורביו התפלאו מה ראה על ככה. עד שההין אחד מהם לשאול אותו על כך, וה'חפץ חיים' ענה לו: "הרי אני מעורר את כל הציבור לא לדבר לשון הרע וכו', ואם הייתי נפטר בקיצור ימים, הרי היה מזה חילול ה' גדול שאני שכל הזמן עוררתי על עון זה, הסתלקתי בגיל צעיר, נגד דברי הפסוק בתהלים (ל"ד י"ג) 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים וגו' נצור לשונך מרע'. ולכן עשיתי סעודה שב"ה לא יצא חילול ה' על ידי..."

להיות מוכן להשיב בעולם העליון הגר"מ הוכיח אותי על דבר מה, וכשזרזני לעשות כפי דבריו אלי, אך ראה שאני מהסס בדבר ולא קל לי לקבל את דבריו באותו עניין, אמר לי כלהלן: אספר לך מעשה ששמעתי מ' מאיר ליברמן.

לאחר שרבי יעקב ריינס פתח את הישיבה התיכונית שלו בלידא, נסע אליו 'החפץ חיים' בערב ראש השנה לומר לו 'גוט יאר', ואז ניצל את ההזדמנות ושאל אותו מדוע פתח ישיבה תיכונית? ומה יענה בשמים כאשר יתבעו אותו על כך?

והמשיך ואמר לו החפץ חיים: "תראה. בשמיים צריכים לבוא מוכנים לקראת כל מה שישאלו אותך,

וכאשר ישאלו אותך שאלה זו, אתה אולי תחשוב לטעון, 'מה אתם רוצים ממני? הרי בקרבת מקום אלי [העיירות לידא וראדין היו קרובות זו לזו] היה גר ה'חפץ חיים' והוא לא מיחה בידי על כך, ואילו רק היה מוחה לא הייתי עושה זאת. ולכן באתי אליך עתה לומר לך שטענה זו אל תחשוב לומר שם בעולם העליון (כי אני אכן מוחה על כך)... ע"כ סיפור המעשה שסיפר לי ר' מאיר ליברמן.

והוסיף לומר לי הגר"מ: "קוקט וואס איז געווען דער חפץ חיים... מיט אזא וויטע קוק..." [תראה מה היה החפץ חיים, עם כזה מבט למרחוק]. והרגשתי שהגר"מ מכוון בזה גם אלי, שאתן דעתי על העניין, שלא אוכל לטעון בעולם העליון שהגר"מ לא זרזני על כך, ועל כל הוא אומר לי כך.

אמר לי הגר"מ שהיום סיפר לבני ביתו מעשה שהיה עם הגר"מ, שהוא (הגר"מ) היה עד לו, כאשר נלווה אל אביו פעם בשעת טיולו לצורך בריאותו, והנה בעודם מהלכים בדרך, קרב ובא לעומתם יהודי חסידי בעל משרה תורנית מכובדת, ובהבחינו במרן זצ"ל העומד למולו, ניגש אליו בדחילו, ואמר מתוך רטט והתרגשות, כהולך לקבל ברכה מ'רבי': "נוסע אני לחו"ל ורוצניו שהרב יברכני כי אצליח".

מרן הגר"מ זצ"ל - ששנים רבות קודם לכן הכיר טיבו מתוך מעשה שהיה - השיב לאיש בנימה פסקנית: "יכול אני לברוך רק בדבר אחד - שלא תקלקל!" [זאלסט נישט קאליע מאכן] כעבור זמן מה התברר שאמנם הלה נסע בשליחות השלטון הציוני לחו"ל לגייס כספים עבור ה"מגבית המאוחדת", ועבור הצלחת הנסיעה הזו הוא בא לבקש את הברכה...

אני: הבאתי מעשה זה בספר, בשם הראש ישיבה, אך לא כתבת את שמו של אותו אדם. רק כתבתי 'אדם נכבד אחד...' הגר"מ: כמובן שכך היית צריך לכתוב, ללא פירוט שמו. (מתוך הספר 'דחזיתיה לכני מאל"ח')

מעיוני המשפט

נזאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

אדם שסיכם בכתב לקנות דירה עם תנאים מסויימים האם יכול לחזור בו קודם שחתמו?! ומה הדין באדם שהבטיח למוכר קנות ממנו ובאמת רק רצה לברר מחירים?!

ונחלקו שם בסוגיא רב ור' יוחנן. לרב, "דברים" אין בהם משום מחוסר אמנה. ולר' יוחנן, יש בהם משום מחוסר אמנה, והלכה כר' יוחנן.

ועיין בפרישה, שמשמע מדבריו שאפילו רב שנחלק ע"ד ר' יוחנן, לא נחלק על ר' יוחנן אלא על איסור דאורייתא של "הן צדק", אבל מצד "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב" שמזכר בגמ', לכו"ע אסור לחזור בו.

והנה אם הוסכם בין המוכר והקונה על מכירת הדירה ועל סכום הדירה ועל תנאי התשלום, אם באים לשנות את פרטי ההסכם, אפילו שלא באים לבטל את העסקא, מ"מ יש בזה משום מחוסר אמנה, ובדאי שאסור לעשות כן. ואפילו ההראשונים שסבורים להקל בתרי תרעי, ושכן

המנהג להקל שאין בזה משום מחוסר אמנה, בודאי נראה פשוט, שאם בשעת מעשה ששואל אותו אין דעתו לקנותו מיד, הרי"ז בודאי "אחד בפה ואחד בלב", ואסור לעשות כן.

והנה צריכים אנו להבין, מה המשמעות הענין של "אין רוח חכמים נוחה הימנו". הנה הט"ז (יו"ד סי' רס"ד סק"ה) כתב

שמות לקרותו רשע. וברש"י (ב"מ מה). כתב ש"על מי שפרע... מותר לקללו, מכיון שאינו בכלל עושה מעשה עמך, דשארית ישראל לא יעשו עולה. ולפי טעם זה שאינו בכלל מעשה עמך בגלל שארית ישראל לא יעשו עולה, א"כ לכאורה גם במחוסרי אמנה הדין כן.

והמשפט שלום (סי' ר"ל) כתב בשם הראנ"ח דהוי איסורא, ויש לבית הדין למנוע דבר זה ולקרותו "עבריינא". ובשם מהר"י מינץ כתב, שאינו בכלל עושה מעשה עמך. ומחוסר אמנה נקרא רשע, והבית דין מחוייבים להתרות בו ולהוכיחו ולביישו ברבים. ומצד הדין היו מכים אותו עד שתצא נפשו, אלא שבזה"ז אין כח בידי בית הדין להכותו. אמנם, מה שביכולתנו לעשות, הוא שיעשה תשובה וירצה את חבירו. וסיים בסו"ד וכתב "רחמנא ליצלן מכיסופא דעוה"ז ועוה"ב...".

אמנם בשיטתקוב"ב (ב"מ מט. ד"ה עול) משמע שמחוסר אמנה אינו נקרא רשע, עיין מש"כ שם בשם הראב"ד. ועיין בפירושו הר"ש למשניות (שביעית פ"י מט"ט) והביאו הגרעק"א שם בגליון הש"ס, שמחוסר אמנה אינו עובר איסור אלא שאין חכמים מחזיקים לו טובה, עיי"ש. ועיין במשפט שלום שהסתפק האם בענין יש להקל בזה.

והנה בסוגיא שם הקשו מהמעשה של רב כהנא ששילמו לו כסף על מנת לקנות ממנו כותנה והתייקרה הכותנה ושאל רב כהנא את רב האם מותר לו לחזור בו מהמקח, והתיר לו כפי סברתו של רב. והקשו עליו מהברייתא שאוסרת, ותייר אביי הנה שלא יהיה 'אחד בפה ואחד בלב'. והסביר רש"י בשם שאומר הדיבור, לא תהא דעתו לשנות, אבל אם השתנה השער והוא חוזר בו לפי שינוי השער, אין כאן חסרון אמנה. יוצא לפי"ז, שר' יוחנן שחולק על רב ודעתו ש"דברים" יש בהם משום מחוסר אמנה והלכה כמותו, וכמו שכתב הרי"ף, אפילו אם נשתנה השער, אסור למוכר לחזור בו. וכן דעת הראב"ד, והרמב"ן, ועוד ראשונים. וכן דעת התוס', שכתבו (ב"מ מט.) שיוקרא הוא מתנה מועטת.

שאלה: אדם שרוצה לקנות דירה מחבירו, וניהלו משא ומתן על מחיר הדירה ועל תנאי התשלומים. אחר שסיכמו ביניהם ועשו הסכם דברים בכתב ועדיין לא חתמו על ההסכם, הודיע הקונה למוכר כי הוא מבקש לשנות כמה מהתנאים, כגון צורת התשלום, ומספר התשלומים למשל אם לפני כן סיכמו שהסכום ישולם בשני תשלומים, כעת רוצה הקונה לפרוס את התשלום לחמישה חודשים, אולם אינו חוזר בו מעצם העסקא, האם יש בזה משום "מחוסרי אמנה" ואינו יכול לחזור בו מחמת שכבר סיכמו ביניהם?! ומה הדין במי שרוצה לרכוש סחורה מחנות והלך למספר חנויות לברר את המחיר, ואחד המוכרים אמר לו "איני אומר לך את המחיר אלא אם כן אתה רוכש ממני" והשיב לו זה שרוצה לרכוש "אני מסכים לרכוש ממך". ואח"כ הלך ובייר בעוד כמה מקומות, ומצא כי יש מוכרים בזול יותר מאותו אחד שכבר הבטיחו כי יקנה ממנו, האם עובר קונה זה על "מחוסר אמנה" שהרי הבטיח שיקנה ממנו?!

תשובה: מקור דין זה בגמ' (ב"מ פקק הזהב דף מה.), ובראשונים (סס), ובהרמב"ם (פ"ז מהל' מכירה ה"ח), ובטור ושו"ע (ח"מ סי' ר"ד ס"א). וז"ל הטור: אף על פי שבדברים בלא מעות א"צ לקבל עליו מי שפרע מ"מ ראוי לאדם לעמוד בדיבורו אף על פי שלא לקח מהדמים כלום ולא רשם ולא נתן משכון וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר הרי זה ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו וכו' בעל המאור ה"מ בחד תרעא אבל בתרי תרעי אין זה ממחוסרי אמנה, עכ"ל.

וכתב הבית יוסף (סס) וז"ל: ברייתא בהזהב (מה). הנושא ונותן בדברים אין רוח חכמים נוחה הימנו ואמר רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. ופירוש רש"י אין לנו קללה אחרת אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. ואיפליגו שם (מט). רב ורבי יוחנן דלרב אין בדברים משום מחוסרי אמנה ולרבי יוחנן יש בהם וכן פסק הרא"ש (סי' יז) וכן דעת הרמב"ם פק"ז מהלכות מכירה (ה"ח), עכ"ל: ועיין בב"ב"ש שהאריך בזה. וכן פסק מרן השולחן ערוך (סס, ס"ו וס"א).

וכתב הסמ"ע (ח"מ סי' ר"ד סק"ג) וז"ל: ראוי לו לעמוד בדיבורו. דרשו רבותינו ז"ל וסס מ"ט ע"א אמ"ש וויקלל י"ט ל"ו הין צדק, שיהא הן שלך צדק, ואפילו נתיקר השער ס"ל להרמב"ם והמוכר צלוינים לזו"ט והמחבר דלא יחזור בו, משום הכי כתבו סתמא, אבל הרא"ש וב"מ פ"ד סי' י"ז והטור וסעיף י"א ס"ל דאם חוזר בו המוכר משום יוקרא והלוקח משום זולא לית לן בה, ע"ש ובדרכי משה (סס), עכ"ל:

עוד כתב הסמ"ע (סס, סק"ג) וז"ל: ואין רוח חכמים נוחה הימנו כו'. פירוש, אין נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה, ואין דעתם נוחה "הימנו", פירוש בשבילו וכו', עכ"ל: ועיין בכסף הקדשים ובדברי הרמ"א בסעי' י"א.

והנה בפרשת קדושים לאחר שציונה התורה על הזהירות במידות ובמשקלות נאמר "אית צדק והין צדק יהיה לכם" ואיתא בברייתא (ב"מ מט.) שאל ר' יהודה ב"ר יוסי מה תלמוד לומר "הין" והלא הין בכלל איפה אלא לומר לך שיהא הן שלך צדק ולא שלך צדק. והסביר רש"י בשעה שאתה מדבר הן או לאו הצדק דברין וקיים אותם. וכן נפסק בשו"ע וברמ"א (ח"מ סי' ר"ז) וז"ל הרמ"א: אף על פי שלא עשה שום קנין, רק דברים בעלמא, וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר אין רוח חכמים נוחה הימנו, עכ"ל.

אמנם דעת בעל המאור, ועוד ראשונים, שהוראתו של רב לרב כהנא זהו לכו"ע, שבמקום שהשתנה השער אין בזה איסור שחוזר מדבריו וקליש איסוריה. וההסבר הוא, שלא סמכה דעתו על זה כשהסכים, ואילו היה יודע שירד השער לא היה קוצץ על המכירה. והנה מה שתייר אביי שאם בשעת הדיבור דעתו שלא לקיים דבריו, בזה עובר על "הן שלך צדק" וזה לכו"ע הוא, אבל אם בשעת מעשה היתה דעתו לקיים, רק שאח"כ חזר בו, אין בזה משום מחוסר אמנה לפי"ד רב. ולפי"ד ר' יוחנן אסור אא"כ נשתנה השער.

יוצא מכל האמור לעיל, שאם אדם מציע עסקא שאין כוונתו לעמוד בה כלל, לכו"ע נאסר מה"ת לעשות כן, בין לשיטת רב ובין לשיטת ר' יוחנן. ומצוי הדבר בזמנינו, כאשר מציעים מכרז על דבר מסויים, ואין בדעתו לרכוש את הדבר, ומעלה את המחיר בכדי להעלות את השער לטובת המוכרים, או להוריד את השער לטובת הקונים, וכן, אנשים נכנסים לחנות לברר על מוצר מסויים, ואין בדעתם כלל לקנות, משום זה בגדר אונאת דברים, וכדאיתא בגמ' (ב"מ נ"ח) לא יאמר לחבירו בכמה זה אינו חפץ לקנותו שבזה מטריחו בחינם ומצער. ויש כאלו מקילים בזה, אם לא אומר לו בפירוש שהוא רוצה לקנותו, אבל אם אומר לו אני מברר את המחיר ורוצה לקנות ממך, ובאמת אין דעתו לקנות ממנו יש כאן איסור תורה של "הן צדק", וכן "אחד בפה ואחד בלב", שזה לכו"ע אסור. ובניד"ד שאמר המוכר למתעניין לקנות "איני אומר לך את המחיר, בתנאי שתקנה אצלי". והוא משיב לו שיקנה מאצלו, ולבסוף לא קנה ממנו ולא היה בדעתו לקנות ממנו, בזה בודאי יקרא מחוסר אמנה.

וכתב הב"ח (ח"מ סי' ר"ד) שלפי תירוץ של אביי צריכים לומר שאיסור הין צדק דאורייתא אינו אלא ב"אחד בפה ואחד בלב" ואילו בשעת מעשה חשב לעשות כן ואח"כ חזר בו אינו בכלל איסור זה כיון שבשעת מעשה היה בדעתו לקנות ממנו, שבאיסור תורה אין לחלק בין חד תרעא לתרי תרעי, ובין מתנה מרובה למתנה מועטת, רק שהסברא היא מדרבנן מצד "שארית ישראל לא יעשו עולה". וכ"כ בשו"ע הרב בפירושו, שמה"ת אין האיסור אלא באחד בפה ואחד בלב, ואילו המשנה אח"כ הינו איסור מדרבנן. וכן מדוייק בדברי הנמוק"י. אמנם הסמ"ע (ח"מ סי' ר"ד) כתב שהכל בגדר הן צדק וכמו שסתם רש"י.

והנה לכאורה יש להוכיח כדברי הנמוק"י, הב"ח, ושו"ע הרב הנ"ל, שאיסור של "הן צדק" אינו אלא באחד בפה ואחד בלב, ואם בשעת מעשה חשב לעשות כן ואח"כ חזר בו אינו בכלל איסור זה, רק מחמת מחוסרי אמנה מדרבנן מהפסוק "שארית ישראל לא יעשו עולה", וההוכחה היא ממש"כ שם רש"י בסוגיא, שהקשו מישראל שאמר לבן לוי 'כור מעשר יש לך בידי', שרשאי הלוי לעשותו תרומת מעשר על פירותיו שבמקום אחר, ואינו חושש שיחזור בו ישראל מהבטחתו. ומזה למדו שיש חוסר אמנה בחוזר מדיבורו. וכתב רש"י, שיש לו ללוי לסמוך שלא יחזור בו הנותן ולא יעבור על הפסוק "שארית ישראל לא יעשו עולה", והרי"ז כמתנה מועטת. מאחר שאין לו לישראל לה לעשות בפיורט המעשר, וכ"כ הנמוק"י. ולכאורה קשה, מדוע נטו רש"י והנמוק"י מהטעם שמזכירה הגמ' עצמה מהפסוק של הן צדק, אלא ודאי נראה כדברי הנמוק"י הב"ח ושו"ע הרב.

אמנם מדברי הסמ"ע שכתב בפשטות שגם מי שחוזר בו אחרי שהבטיח הוא באיסור 'הן צדק', נראה לחלק וליישב שאין גדר "הן צדק" שייך רק במקח וממכר, שע"ז נאמר הפסוק "הן צדק...". אבל במתנה שאינו נוטל כלום מהמקבל, אין שייך בזה הן צדק, רק "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב" שהוא מדרבנן.

נקודות אור | סיפורים של תיקון מיזות | אנשים שחזרו לכור נחצבתם | וחיזוק לאלו שעדיין...

דעתו. רק אחד הצליח, כך סיפר ראש הישיבה. הוא סיפר לכולם כי הגיע היום בחור חדש צעיר לימים, בשם איסר זלמן.

שענה לו תירוץ ישר והגיבוי. ראש הישיבה הוסיף ואמר, כי ככל הנראה בחור זה יגדל ויהיה גדול בישראל!"

המשיך ר' איסר זלמן כשדמעות בעיניו: "אני, שהיה בדעתי לעזוב את הישיבה ולחזור הביתה, שאבתי עידוד גדול מהדברים. כהרף עין נטלתי את המזודה וחזרתי לישיבה. אמרתי לעצמי: 'וכי מה אכפת לי מה יאמרו על החליפה שלי, על הכובע שלי, העיקר שהנצי"ב שיבח את התירוץ שלי, ותולה בי תקוות להיות גדול בישראל. הכל בזכות אותו בחור, שמילות העידוד שלו נפלו על אזני ככל תחיה."

"שמו של אותו בחור" - סיים רבי איסר זלמן את דבריו" - הוא זליג ראובן בנגיס! הוא אשר אמרתי בראשית דברי: כל מה שזכיתי להגיע אליו הוא בזכותכם! מי יכול לדעת מה היה יוצא ממני אם הייתי חוזר הביתה... צאו וראו מה רב כוחה של מילה טובה, מחמאה, הארת פנים! הגיע בחור חדש צעיר לישיבה, וכבר ביום הראשון ניגש אליו בחור המבוגר ממנו בתשע שנים, שאינו מכיר אותו, ואומר לו מילה טובה, ובזכותה זכה עם ישראל לרבי איסר זלמן... לומר לזולת כמה מילים טובות, זה לא עולה כסף, זה גם לא לוקח זמן. לעיתים מילים אלו הן עבורו טל תחיה, המעוררות אותו לחיים. (ממך כבודם של ישראל)

לישיבת מיר, שם תוכל להניח את גופך לשינת הלילה על ספסל רחב מעט יותר. כך תוכל לצבור יותר כוחות לקראת יום הלימוד שלמחרת."

"בסופו של דבר יצא", המשיך ר' איסר זלמן, "שלא יכולתי ללכת לישיבת מיר, והלכתי לוולוז'ין. בהגיעי לשם בראש חודש אלול, בית המדרש היה מלא וגדוש בלומדים. הבחנתי שכל 10 הבחורים לבושים בצורה נורמלית ומכובדת, ואילו אני לבוש במכנסים מטולאים, חליפתי דהויה, על ראשי כובע מקומט, ולרגלי נעלים קרועות. התביישתי שיצחקו עלי.

כל אותו היום וגם בלילה ישבתי בישיבה ולמדתי, וחיכיתי ליום המחרת שיגיע. עם שחר נטלתי את המזודה, שאפילו לא פתחתי אותה מרוב בושה, וצעדתי לכיוון תחנת הסוסים והעגלות, כשכוונתי היתה לחזור הביתה. לא הייתי מסוגל ללמוד במקום שכולם מסתכלים עלי כעל משיה לא נורמלי! בעודי ממתין בתחנה, ניגש אלי בחור ושאל אותי: 'קוראים לך, אולי, איסר זלמן?'. השבתי בחיוב.

אותו בחור שניגש אלי אמר לי: 'דע לך שראש הישיבה, הנצי"ב, אינו מתפעל כל כך מהר מבחור, אתמול בלילה הוא עבר במשך הלילה משולחן לשולחן בין משמרות הלומדים ושאל קושיה, ואף אחד לא הצליח לענות לו עליה תירוץ שהניח את

כשהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל הגיע לירושלים, המקום הראשון אליו הלך היה ל'בתי נייטין'. ישבו שם גדולי ירושלים, שכל התורה הייתה פרושה לפניהם כשמלה. ביניהם ישב גם רבה של ירושלים, הראב"ד של העדה החרדית, הגאון רבי זליג ראובן בנגיס זצ"ל, בעל ה'לפלוטות' ראובן. בראשונה שם רבי איסר זלמן את פעמיו אליו.

בהגיעו לפניו, עוד בטרם החלו לשוחח בדברי תורה, פרץ רבי איסר זלמן בבכי נוראות. הוא פשט את שתי ידיו כלפי הרב בנגיס ואמר בקול בוכים, עד שבקושי נתן היה להבין את דבריו: "כל מה שזכיתי להגיע אליו, הוא בזכותכם!"

הרב בנגיס התפלא ושאל: "ר' איסר זלמן! מה הפשט?!" ור' איסר זלמן פתח את פיו וסיפר לרב בנגיס, כשכל גדולי ירושלים שישבו שם מאזינים לדבריו: "הורי היו עניים מרודים. בהגיעי לגיל בו עלתה השאלה להיכן אלך ללמוד בוולוז'ין או במיר, אמר לי אבי: 'איסר זלמן, אינני יכול לומר לך איזה מקום עדיף לך, כי שני המקומות מצוינים. אבל, אתה הרי יודע שאין לנו כסף לשכור עבורך מקום לישון, ויהיה עליך לישון בלילות על גבי ספסלי בית המדרש. וכיון שהספסלים בישיבת מיר רחבים מעט יותר מהספסלים בישיבת וולוז'ין. עדיף אפוא שתלך

הסדרי התשלומים וכו', וערכו חוזה ועדיין לא חתמו, והאחד רוצה לחזור בו מחלק מהתנאים, יש בזה משום 'מחוסרי אמנה', וכמו שדרשו חז"ל בגמ' (ב"מ מט). שיהיה הין שלך צדק, ואסור לחזור בהם מאחר שסיכמו.

ואדם שמחפש לקנות חפץ והולך מתנות לחנות לברר את המחיר, אם אמר לו המוכר "אני מסכים לומר לך את המחיר ואת כל התנאים בתנאי שתקנה ממני" וא"ל הקונה שמסכים, אך לא היה באמת במחשבתו לקנות ממנו, הרי"ז עובר על 'מחוסרי אמנה', אלא צריך לומר לו את האמת דהיינו "באתי רק לברר מחיר ולא לקנות ממך" ואם המוכר מוכן, מוטב. ואם לאו, אסור. וצריך אדם להשתדל שיהיה הן שלו צדק, ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בבריאות איתנה ונהורא מעליא אכי"ר.

שמעון בן גמליאל אומר: לא היה צריך לומר, הכל כמנהג המדינה, עכ"ל. וההלכה כרשב"ג.

וקשה כיצד חזרו אפילו קודם תחילת העבודה, והרי למא"ד דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה. אלא ההסבר כמבואר שם בסוגיא, שהפועלים לא סמכו דעתם על זה, ויודעים שהכל על דעת אביו, וחוששים שמא עדיין לא אמר לאביו על קציצת המזונות ולכן חזר. והנה מוכח מסוגיא זו שמי שמעסיק עובדים, והבטיח להם תנאים מסויימים, אפילו שעדיין לא התחילו בעבודה, אסור לחזור בו, ורק כאן כיון שאביהם שלח אותו, לא סמכא דעתם. ולפי"ז אפשר לכאורה לומר, שאם עושים את ההסכם ע"י אדם אחר, כגון ע"י עורך דין, עדיין אין סמיכות דעת, ויתכן שאין בזה משום מחוסרי אמנה.

היוצא מכל האמור לעיל: אדם שרוצה לקנות דירה, מחביר, וסיכמו ביניהם את כל התנאים, את מחיר הדירה,

המשך מעמוד הקודם: ולכאורה יש ראייה לדבריו מהסוגיא

בגמ' (קלוז'ין מה): שגם בענין קידושין נאסר חזרה, שהיה מעשה שם בגמ' במי שאמר לקדש בתו לקרובו, ואשתו אמרה לקרובה, וכפתה את בעלה שיסכים עימה, ובא קרובו וקידשה בעליה, ואמר אביי שאין חוששים שמא הסכים האב, מכיון ש"שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". ומדוע לא אמר מאחר שהלכה כר' יוחנן ב"הן צדק", אלא ודאי שאין אומרים כן רק במקח וממכר.

ולמדנו מהסוגיא בגמ' (ב"מ פג). במעשה של ר' יוחנן בן מתאי ז"ל הגמ': מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו: צא שכור לנו פועלין. הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו, אמר לו: בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב. אלא, עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. רבן

בית דין צדק ובית הוראה "זרע אמת" צדק ורצוף הלך אחר בית דין... (מנהדדן לב)

בית הדין לענייני ממונות | אישות | צואות | ירושות | הסכמי גרושין | קידושין | סיוע בעריכת חוזים | שלום בית

בנשיאות ובראשות אב בית הדין בד"צ "זרע אמת", בד"צ "יורה דעה", וראש כולל הוראה ודיינות "אורות חיים ומשה" אשדוד

אב"ד מקודש הרה"ג יעקב נסים עטייה שליט"א

ובהרכב הדיינים המצויינים: מרא דאתרא רמב"ש א' הרה"ג יצחק שרבאני שליט"א

ראש כולל הוראה ודיינות "חוקי ומשפטי ישראל" הרה"ג יצחק ביטון שליט"א

הדיין המצויין רב שכונת מקור ברוך ירושלים הרה"ג אהרון ירחי שליט"א

סניפי ביה"ד:

שפת אמת 5 ב"ש

האדמו"ר נובעלז 39 אשדוד

לפתיחת תיקים ושאלות בטלפון

054-8416719

טלפקס: 02-9990043

העלון יוצא לאור להצלחת הגה"צ נשיא מוסדות אורות חיים ומשה

הרה"ג דוד חנניה פינטו שליט"א

ולע"נ מרת אימו הצדקת מודלן מזל בת מוחה שמחה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.